

УДК 353

І. Д. Метельва,

к. е. н., здобувач наукового ступеня, Хмельницький університет управління та права

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто напрями державної підтримки агропромислового комплексу України. Проаналізовано проблеми надання та цільового спрямування бюджетної підтримки. Визначено напрями удосконалення державної бюджетної підтримки агропромислового комплексу в сучасних умовах.

Studied main areas of the state's support for the agro-industrial complex of Ukraine. Analyzed problems of provision and appropriation of the budget support. Defined directions for improvement of the state's budget support for the agro-industrial complex of Ukraine in the contemporary context.

Ключові слова: державна фінансова підтримка, державна цільова програма, державний бюджет, цільове використання.

ВСТУП

Сучасна державна аграрна політика базується на національних пріоритетах і враховує необхідність інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору. Членство України у Світовій організації торгівлі передбачає удосконалення заходів державної фінансової підтримки галузі, механізмів їх реалізації, створення нових умов функціонування аграрного сектора та можливостей реалізації наявного аграрного потенціалу. Сільське господарство є одною з найперспективніших галузей економіки України, але для свого успішного функціонування потребує зваженої та збалансованої бюджетної підтримки держави. Дослідженням напрямів бюджетної підтримки агропромислового комплексу приділена значна увага у працях багатьох науковців, зокрема Василика Д.О., Демяненка М. Я., Лайка П.А., Лузана Ю.Я., Полозенка Д.В., Саблука П.Т., Юрія С.І. та інших. Питання розподілу та використання бюджетної підтримки агропромислового комплексу не нове. Однак, сьогодні вирішення продовольчої безпеки держави, стимулювання вітчизняного сільгоспвиробництва, вимоги СОТ та скорочення бюджетного фінансування програм підтримки АПК — потребують вдосконалення механізмів розподілу, цільового та ефективного використання обмеженого бюджетного ресурсу.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є аналіз бюджетної підтримки агропромислового комплексу, виявлення окремих проблем у механізмах її надання, контролю та цільового використання, розробка пропозицій щодо вдоско-

налення механізмів надання державної фінансової підтримки в сучасних умовах. Відповідно до цього передбачається вирішення таких завдань:

- обґрунтувати необхідність державної підтримки розвитку сільського господарства в сучасних умовах;
- розглянути напрями державної бюджетної підтримки аграрного комплексу;
- визначити проблеми надання та цільового використання бюджетної підтримки;
- визначити шляхи удосконалення державної бюджетної підтримки аграрного комплексу в сучасних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження будуть використовуватись загальнонаукові та спеціальні методи: індуктивний, дедуктивний, економічного аналізу, аналізу та синтезу, порівняння, графічний, табличний методи та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аграрний сектор України є важливою стратегічною складовою національної економіки, він забезпечує продовольчу безпеку та незалежність країни. Членство України у Світовій організації торгівлі передбачає удосконалення заходів державної фінансової підтримки галузі та сільськогосподарських товаровиробників, зокрема механізмів їх реалізації, створення нових умов функціонування аграрного сектора та можливостей реалізації наявного аграрного потенціалу.

Державна фінансова підтримка здійснюється як методами прямої підтримки і субсидування

(підтримка цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників, компенсаційні платежі, платежі за збитки від стихійних явищ, платежі за збитки, пов'язані з реорганізацією виробництва тощо), так і методами непрямого субсидування (компенсація витрат на придбання матеріально-технічних ресурсів, пільгове кредитування, субсидування витрат по страхуванню майна, субсидування розвитку ринку та виробничої інфраструктури, здійснення регіональних програм, проведення пільгової податкової політики). Державна фінансова підтримка реалізується через цільові програми підтримки галузі сільського господарства [1, с. 70].

На сьогодні нормативно-правова база здійснення державної фінансової підтримки АПК в Україні регулюється низкою законодавчих актів, зокрема Бюджетним кодексом України, Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року", Законом України "Про державну підтримку сільського господарства", законами України про Державний бюджет на відповідний рік, Законом України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" та рядом довгострокових державних цільових програм розвитку, відповідальними виконавцями яких виступають галузеві міністерства та відомства (Мінагрополітики, Укрдержрибгосп, Держкомлісгосп, Державний департамент ветеринарної медицини), такі як "Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року", "Програма заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі", "Програма розвитку та державної підтримки вівчарства на 2003—2010 роки", "Загальнодержавна програма селекції у тваринництві на період до 2010 року", "Загальнодержавна програма розвитку рибного господарства України на період до 2010 року", "Державна цільова програма реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2011 року", "Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007—2010 роки", "Комплексна програма захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року", "Державна програма "Ліси України" на 2002—2015 роки", "Загальнодержавна програма розвитку рибного господарства України на період до 2010 року" та багато інших [4, с. 6]. Аналіз вищезазначених програм показав, що лише дві програми "Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року" та — "Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для аг-

Таблиця 1. Обсяги бюджетної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у 2009 році

№ з/п	КПКВ	Назва бюджетної програми	Сума, тис.грн.
1	2801190	Селекція в тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу	30000
2	2801200	Заходи по боротьбі з шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин	500
3	2801210	Бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва	500000
4	2801220	Селекція в рослинництві	30000
5	2801230	Фінансова підтримка фермерських господарств	20000
6	2801240	Здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів	300000
7	2801350	Закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками	453600
8	2801510	Державна підтримка розвитку хмелярства	50400
		Разом	1384500

ропромислового комплексу на 2007—2010 роки" — відповідають вимогам Закону України "Про державні цільові програми" та відповідають меті державної цільової програми, а саме: сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу для розв'язання найважливіших проблем. На даний час в Україні не створено дієвого, ефективного механізму, який би комплексно врегулював питання надання державної підтримки суб'єктам господарювання.

Підтримка за рахунок державного бюджету підприємств агропромислового комплексу в 2007—2008 роках здійснювалась за 16 основними бюджетними програмами, які включали 29 напрямків [4]. Наявність такої кількості програм та напрямів ускладнювало здійснення ефективного контролю за використанням бюджетних коштів. У 2009 році значно скорочено обсяги фінансування та перелік бюджетних програм підтримки. Так, питома вага видатків державного бюджету за програмами підтримки галузі сільського господарства у 2009 році значно зменшилась порівняно з 2008 роком і становить 3,4% (1,5 млрд грн.), тоді як у 2008 році цей показник склав 5% (6,7 млрд грн.) [4]. У 2009 році передбачено лише 8 основних бюджетних програм підтримки виробництва сільськогосподарської продукції [3].

Аналіз Державного бюджету свідчить, що в 2009 році втричі зменшилась пряма фінансова підтримка фермерських господарств, тобто із 60 млн у 2008 до 20 млн у 2009 році. Повністю виключена з Державного бюджету 2009 року стаття, якою передбачалась "часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва". Для цих потреб у 2008 році було передбачено 100 млн грн. Скорочення цієї статті негативно позначиться на сільгоспвиробниках, оскільки придбати сільгосптехніку виключно за власні кошти зможуть лише окремі сільгоспвиробники. Також скоротилась майже на 87% програма "Бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва", дотації на посіви — з 2,87 млрд грн. в 2008 році до 500 млн грн. в 2009. Сільгоспідприємствам для покращення власної матеріально-техніч-

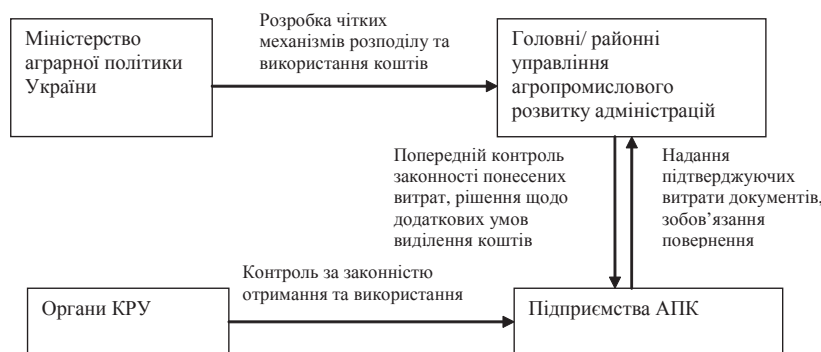

Рис. 1. Механізм контролю надання бюджетної підтримки

ної бази та поповнення оборотних коштів потрібні кредитні ресурси, забезпечити які може банківський сектор. Компенсуючи частину процентної ставки по кредитах, держава виступає як каталізатор процесу кредитування сільського господарства. На виконання програми "Здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів" в бюджеті 2008 року було передбачено 1,350 млрд грн. У 2009 році передбачено 300 млн грн. [3], цей обсяг перебиває лише кредиторську заборгованість 2008 року за даною програмою у сумі 192 млн грн. На 2009 рік не було передбачено бюджетне фінансування на програми з відновлення та підвищення родючості ґрунту, підтримки підприємств, що перебувають в особливо складних кліматичних умовах, часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва та інші. Таке скорочення бюджетних видатків може призвести до падіння рівня сільськогосподарського виробництва.

Обсяги бюджетної підтримки використовуються відповідно до порядків використання, розроблених для кожної бюджетної програми та затверджених постановами Кабінету Міністрів України [1].

Головними розпорядниками більшості бюджетних програм є головні управління агропромислового розвитку обласних та районних державних адміністрацій. За цими програмами чітко не визначено умови витрачання одержувачами отриманих коштів та контролю за ними з боку головного розпорядника. Ними здійснюється лише попередній контроль бюджетних коштів на стадії отримання переліку підтверджуючих документів про понесені витрати від підприємств агропромислового комплексу. Однак комісії, утворені при управліннях агропромислового розвитку, мають право відповідними рішеннями доповнювати порядки особливими умовами щодо надання та використання бюджетних коштів. Після погодження розмірів компенсації та отримання коштів на рахунок підприємства використовують їх на власний розсуд. Функції послідовного контролю та контролю достовірності підтверджуючих документів здійснюють лише регіональні органи контрольно-ревізійного управління. Одним із документів, що подає підприємство на отримання компенсації, є письмове зобов'язання про те, що на випадок виявлення органами конт-

рольно-ревізійного управління незаконного одержання бюджетної підтримки, підприємство повертає кошти до бюджету, а також, йому призначається надання інших бюджетних дотацій на певний період.

На рис. 1 запропоновано механізм контролю за наданням бюджетної підтримки підприємствам агропромислового комплексу.

Водночас законодавчими актами, що регламентують використання коштів за бюджетними програмами підтримки, чітко не визначено поняття незаконного отримання та нецільового використання. Саме тому сьогодні виникає багато суперечок щодо правомірності трактування понять "незаконного отримання" та "нецільового використання" бюджетної підтримки підприємствами агропромислового комплексу з боку контрольно-ревізійних органів.

ВИСНОВКИ

Для підвищення ефективності надання та вирішення окремих проблем державної бюджетної підтримки агропромислового комплексу України в сучасних умовах необхідно розробити чіткий механізм в частині її надання та використання суб'єктами господарювання. Окрім того, для забезпечення розвитку галузі АПК необхідно забезпечити фінансування з Державного бюджету України на потреби агропромислового комплексу не менше 5,5% від надходжень до Держбюджету з дотриманням сезонності потреб галузі; компенсацію відсоткових ставок за кредитами, взятими на розвиток виробництва підприємствами окремих пріоритетних підгалузей агропромислового виробництва (зокрема, виробництво молока та м'яса) за економічно обґрунтованими процентними ставками; удосконалення на законодавчому рівні механізмів державної підтримки тваринництва (зокрема, виробництва молока та м'яса), страхування сільськогосподарських ризиків, створення прозорої, підзвітної та ефективної системи надання та використання державної допомоги суб'єктами господарювання.

Література:

1. Метельва І.Д., Голинська О.В. Реалізація галузевих стратегій розвитку: програмно-цільовий метод: практичний посібник/ Проект "Реформа місцевих бюджетів в Україні", RTI International. — К.: 2008. — 108 с.
2. Осташко Т.О. Сільське господарство в умовах СOT і ЄС. — К.: Інститут сільського розвитку, 2005. — 70 с.
3. Закон України від 26 грудня 2008 року № 835-VI "Про Державний бюджет України на 2009 рік" Додаток 3: <http://www.minfin.gov.ua>
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики: Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
Стаття надійшла до редакції 04.01.2010 р.